

REKOMBINÁNS FEHÉRJÉK GYÁRTÁSA – I

A rekombináns fehérjék gyártásának kifejlesztése:

I. A törzs kialakítása

- 1) A molekula megismerése (aminosavsorrend, szénhidrátok)
  - Glikozilálás
- 2) Megfelelő analitika kidolgozása
- 3) Döntés a gazdaszervezetről és a vektorról
- 4) Kodonoptimalás
- 5) A génszerelvény összeállítása (promóterek, operátorok, célgén, kísérő fehérjék, terminátor)
- 6) Klónozás, expresszió, szelekció – RCB létrehozása

II. Technológia kialakítása

- 1) Upstream optimalás (fermentációs körülmények)
- 2) Downstream optimalás (végtermék izolálása)

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

1

Példa: inzulin analitika

A rekombináns inzulin azonosítása (azonos-e mindenben a húmánnal):

Kémiai analízis: HPLC

- egészben
- enzimesen (V8 proteáz) ötfelé hasítva (fingerprinting)
- aminosav-analízis (teljes hidrolízis után)

Biológiai hatás: - vércukorszint csökkenés nyúlban (lassú, drága)

Immunanalízis: - reakció specifikus ellenanyagokkal

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

4

1. A fehérje molekula megismerése

- Az aminosav sorrend elemzés (MS – MS)
- A glikozilációs mintázat elemzése (MS – MS)
- A másodlagos/harmadlagos szerkezet felderítése (legalább a diszulfid hidak), (Röntgen-kristallográfia)
- Domén-szerkezet, természetes érési/aktiválási útvonal
- Aktiváló/inaktiváló hatások, bomlékonyság

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

2

3. A gazdaszervezet kiválasztása

Lehet:

- Prokariótákkal (baktériumokkal)
  - Könnyen, gyorsan szaporíthatók, olcsó táptalaj, de:
  - a termék sokszor intracelluláris (zárványtest), és nincs poszttranszlációs modifikáció (glikozilálás, metilézés)
- Élesztőkkel
  - Gyors szaporodás, jó hozam, olcsó táptalaj, de:
  - eltérő glikozilációs mintázat, nem mindig aktív a termék
- állati sejtenyészettel
  - Lassú szaporodás, drága tápoldat, kényes fermentáció, kisebb koncentráció, de:
  - termék biztosan biológiailag aktív.

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

5

2. Analitikai módszerek kidolgozása

- Az analitika a „szemünk”, amivel követhetjük a fejlesztés minden lépését
- Ha nincs jó analitika az elején, akkor később derülnek ki a hibák – buktuk az egész addigi munkát.

Lehet:

- Szerkezeti: - enzimmel célzottan feldaraboljuk a fehérjét és a kis peptideket HPLC-vel vizsgáljuk
- MS-MS
- Aktivási: immunanalitikák

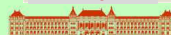

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

3

3. Gazdaszervezetek összehasonlítása

	Alacsony → Magas			
Előállítás sebessége	MAMMALIAN	BEVS/INSECT CELL	YEAST	BACTERIA
Techn. költsége	BACTERIA	YEAST	BEVS/INSECT CELL	MAMMALIAN
Tipikus hozam	MAMMALIAN	BEVS/INSECT CELL	BACTERIA	YEAST
Post transl. módosítás	BACTERIA	YEAST	BEVS/INSECT CELL	MAMMALIAN
Hatóság által már jóváhagyott technológiák	BEVS/INSECT CELL	YEAST	BACTERIA	MAMMALIAN

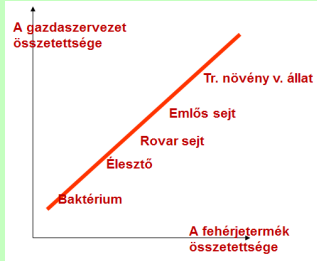

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

6

3. Gazdaszervezetek összehasonlítása

Minél komplexebb a célfehérje, annál fejlettebb gazdaséjtet kell választani.

A glikozilálás típusai

A cukorrészek az aminosav lánc elkészülte után kerülnek rá a molekulára. Ez csak bizonyos funkciók csoporttal rendelkező aminosavakon lehetséges:

- N-glikozilálás → az Asn-X-Ser/Thr/Cys aminosav-hármas nitrogénjén, ahol X bármely aminosav lehet.
- O-glikozilálás → Ser vagy Thr-on.

A két glikozilálás más biokémiai mechanizmussal történik, más helyen a sejten belül.

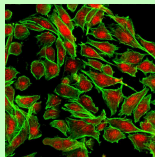
3. A gazdaszervezet kiválasztása

A jelenleg jóváhagyott technológiák 95%-a ezt a három gazdaszervezetet használja:

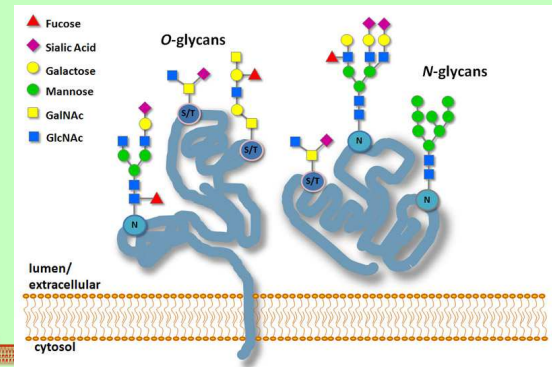
E. coli

S. cerevisiae

Chinese Hamster Ovary (CHO)

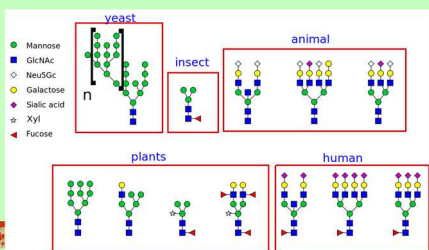
N- és O-glikoziláció

3/1 Glikozilálás

Az eukarióta szervezetek különböző szénhidrát-mintázatokat hoznak létre:

- Baktériumok: nincs
- Élesztők: sok mannóz egység
- Rovarak: rövid, fukoizált
- Emlős sejtek: komplex „kétágú”
- Növényi sejtek: fukoizált és xiloizált

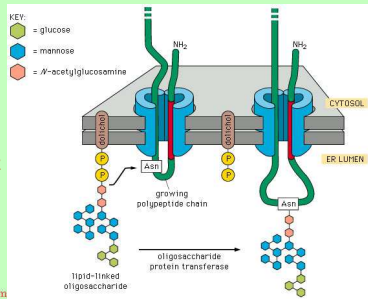
N-glikozilálás

A fehérjékben előforduló Asn-X-Ser/Thr egységeknek mintegy kétharmad részéhez kapcsolódik cukorrész. A továbbiak szterikus okok vagy az X aminosav savas jellege miatt fedetlenek maradnak.

A fehérjék szénhidrát részeik kialakulása során hosszú utat tesznek meg a sejten belül. A riboszómáról az ER lumen-jébe kerülnek, onnan transzport vezikulákban végig haladnak a Golgi komplex cisz-, médium- és tranz rétegein és csak ezután kerülnek a felhasználási helyükre. Az útvonal minden állomásán lokalizált enzimek végeznek egy-egy átalakítást az oligoszacharidokon.

Az N-glikozilálási lépés

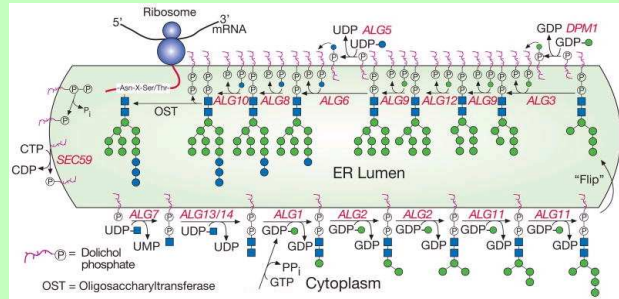
Maga a glikozilálás az endoplazmás retikulum membránjának belső oldalán történik, ott, ahol a membrán felületén kötött riboszóma egy transzlokonon keresztül „betolja” a fehérjéláncot a lumen térbe. A megfelelő aminosavháromas felbukkanása esetén egy OST = oligoszacharil-transzferáz enzim helyezi át a 14-oligoszaharidot a dolicholról a fehérjére.

BME Alkalm

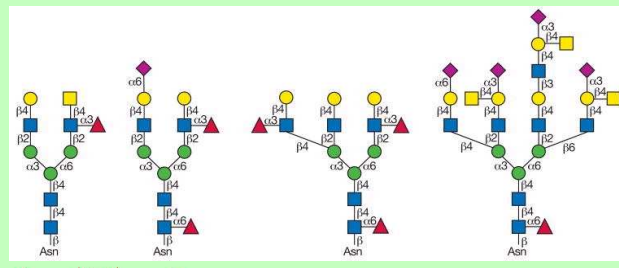
A 14-oligoszaharid bioszintézise

Az első hét egység beépülése az ER külső felületén történik, aztán „befordul” a lumenbe és ott folytatódik.

Reakciók a Golgi komplexben

A bemutatott fő szintézisút végén a galaktóz láncvégű oligoszacharidok sokféleképpen „dekorálhatók” tovább:

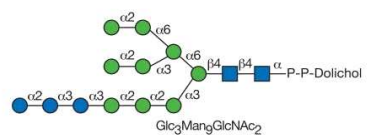
BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

17

N-glikozilálás

Az N-glikozilálás során először egy 14 cukoregységből álló szerkezet alakul ki, az ER membránjába horgonyozott dolichol (19 tagú poli-izoprénil pirofoszfát) templáton. Ez tevődik át a fehérjére és soklépéses érési folyamat eredményeként jön létre a végső, komplex forma.

- Galactose (Gal)
- N-Acetylgalactosamine (GalNAc)
- Galactosamine (GalN)
- Glucose (Glc)
- N-Acetylglucosamine (GlcNAc)
- Mannose (Man)
- N-Acetylmannosamine (ManNAc)
- ◆ N-Acetylneuraminic acid (Neu5Ac)

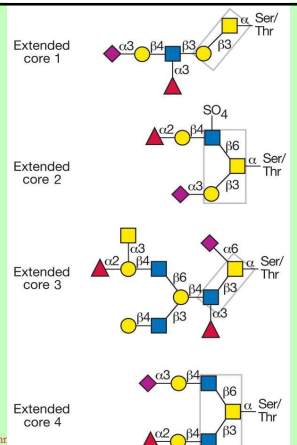

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

15

O-glikozilálás

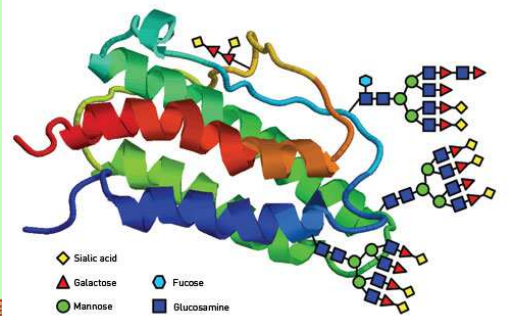
Az O-glikozilálások egész más mechanizmussal mennek végbe. A kész fehérjélánc megfelelő OH csoportjára egyenként kapcsolódnak a cukrok UDP-aktivált formában. Az alap ez esetben az N-acetil-galaktózamin kötése és ehhez kapcsolódik egy galaktóz és/vagy egy N-acetil-glükózamin. Erre az elágazó triszaharidra épülhet még sokféle, változatos felépítésű cukor.

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

Példa: az EPO harmadlagos szerkezete

... 4 antiparalel lefutású α -hélixből áll:

19

4. Kodon optimálás

A genetikai kód redundáns, egy aminosavat több (2,4,6) triplett is kódol. Nem mindegy, melyiket használjuk, a szintézis sebességét befolyásolja:

- A tRNS-ek kópiaszáma és illeszkedése
- A mRNS legyen stabil és ne képezzen hurkokat
- A DNS szálak könnyű szétválasztása (G+C arány)

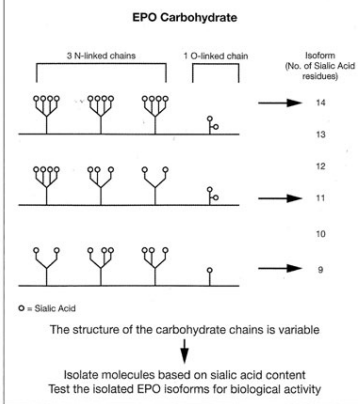
Ez minden gazdára más és más. Erre specializálódott cégek szoftvereivel optimálnak.

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

22

EPO izoformák

Az EPO molekulák maximum 14 szílsavat tartalmazhatnak. Ezek száma szerint többféle izoformát különböztethetünk meg:

The structure of the carbohydrate chains is variable

Isolate molecules based on sialic acid content
Test the isolated EPO isoforms for biological activity

Figure 1: Schematic of EPO Carbohydrate Structure and EPO Isoform Designation. EPO = erythropoietin.

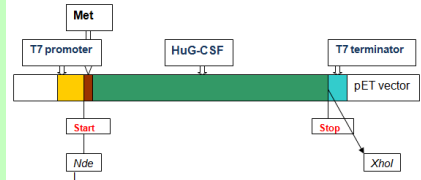
BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

21

5. A konstrukció megtervezése

A célgén köré megtervezett vágási helyekkel „expressziós kazettát” építenek:

promóter-operátor-célgén-terminátor

Példa: az NdeI enzim vágáshelye (CA|TATG) megegyezik a metionin kódjával (ATG), a bacifehérjék első aminosávéval

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

23

EPO izoformák

A különböző EPO izoformák hatékonysága (a hematokrit növekedése) arányos a szílsavak számával.

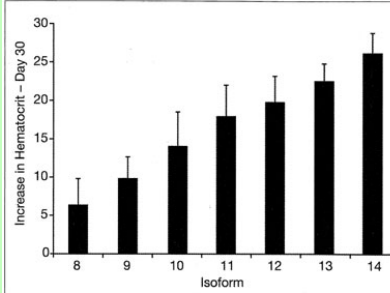

Figure 2: In Vivo Efficacy of Isolated EPO Isoforms—CD-1 mice (n = 20/21)

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

21

6. Génmanipuláció

1. Az optimált bázissorrendű DNS-t erre specializált cégekkel szintetizáltatják.
2. Kétszálúvá alakítják
3. Felszaporítják PCR-rel
4. Beépítik a kiválasztott vektorba (eukarióta host esetén ingázó vektor)
5. Génbevitel
6. Expresszió, szelekció

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

24

7. Sejtbankok

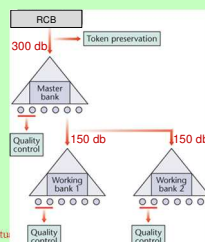
A fejlesztések, a termelések, a klinikai kezelések stabil ismételtetésének alapja az azonos és változatlan képességű sejtek biztosítása. Ezt a sejtbankok létrehozásával oldják meg.

Egyetlen sejtől indulnak ki, minimális osztódás (néhány generáció) után kis tételekbe szétosztják a tenyészetet, majd $-180\text{ }^{\circ}\text{C}$ -on tárolják.

A cél: a tulajdonságok megőrzése (ne legyen mutáció, vírus- vagy plazmidfertőzés, előregedés).

Története és a vizsgálatok jól dokumentáltak legyenek.

Évente néhány ampullát újra megvizsgálják.

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

7. Sejtbankok

Research Cell Bank (RCB):

A szelekció után a legjobb vonalat (+ egy tartalék) tárolják.

Célja, hogy a következő fejlesztések mindig azonos tenyészetrel indulhassanak.

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

26

7. Sejtbankok

Master Cell Bank (MCB)

Az RCB-ből indul ki, a cél azonos mint RCB-nél, de GMP-ben készített, nagyon alaposan karakterizált (GLP módszerek, több mint 50 féle vizsgálat), jól dokumentált és tárolt (GMP) tenyészet. Az engedélyekhez a dokumentációt mellékelni kell. Olyan érték, hogy több távoli helyen tárolják.

Working Cell Bank (WCB)

Az MCB-ből indul ki, célja, hogy az üzemi termeléshez mindig azonos oltóanyagot biztosítson. Ezt is ellenőrizni kell.

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

27